

PERKEMBANGAN FILEM SERAM DI MALAYSIA: SATU TINJAUAN LITERATUR

(The Development of Malaysian Horror Film Genre: A literature Review)

Azlina Asaari & Jamaluddin Aziz

ABSTRAK

Filem seram merupakan satu genre filem yang menguasai pasaran filem dunia dan sekaligus mampu mempengaruhi perkembangan industri tempatan. Mempunyai sejarah yang panjang dalam industri perfileman dunia, filem seram adalah genre yang popular di kalangan khalayak. Filem bergenre ini juga popular di Malaysia. Pelbagai kajian telah dibuat berkenaan filem seram di Malaysia, namun masih kurang kajian yang menekankan secara ilmiah dan sistematik menghalusi perkembangan filem seram di Malaysia. Kebanyakan kajian lepas filem seram Malaysia mahupun Melayu adalah lebih tertumpu kepada watak wanita dan unsur seram itu sendiri. Kekurangan ini merupakan jurang yang dikenalpasti. Justeru, makalah ini menghalusi perkembangan filem seram di Malaysia berdasarkan sejarah perfileman dunia secara umumnya dan Malaysia secara amnya. Implikasi artikel ini adalah memberi pemahaman kepada ahli akademik dalam bidang perfileman, pembuat filem dan industri perfileman mengenai perkembangan filem seram di Malaysia, selain menambah nilai dalam bidang ilmu mengenai filem seram Malaysia.

Kata Kunci: Genre; Filem Seram; Filem Seram Malaysia; Industri Perfileman; Sejarah;

ABSTRACT

Horror films are a genre film that is popular globally and is able to influence the local film industry. With its long history, the horror genre has its own aficionados. This includes Malaysian film audience. Several studies have been carried out on Malaysian horror films; nonetheless, there is a dearth of research that focuses on the development of the horror film genre academically and systematically. Much of the past research on Malaysian horror films puts emphasis on the female characters or the horror elements itself. Therefore, this paper outlines the development of the horror films in Malaysia based on its international and local roots. The implication of this outline is that it contributes to the understanding of the genre to local film scholars, filmmakers and the film industry itself, apart from contributing to the knowledge of Malaysian horror film genre.

Keywords: Genre; Horror film; Malaysian Horror; Film Industry; History;

PENGENALAN

Filem seram merupakan salah satu genre yang paling lama bertahan dalam arena industri perfileman dunia dan mempunyai sejarah yang panjang kerana elemen-elemennya tersendiri. Filem seram direka untuk menakutkan, memberi kejutan dan membangkitkan kebimbangan yang tersembunyi di sebalik penceritaannya. Ironinya, filem genre ini tetap menawan dan menghiburkan penonton walaupun mempunyai elemen-elemen tersebut. Filem seram kebiasaannya berpusat di sekitar sisi gelap kehidupan, perkara-perkara yang dilarang dan aneh serta peristiwa-peristiwa yang tidak dapat dijelaskan. Disebabkan elemen-elemen unik filem seram ini membuatkan ia menjadi tumpuan peminat filem genre ini.

Filem genre seram merupakan antara filem yang sering ditunggu-tunggu tayangannya, ia dibuktikan dengan kutipan pecah panggung filem seram di Malaysia dan Hollywood. Di Malaysia melalui laman Perbadanan Filem Nasional (FINAS) dilaporkan bahawa filem *Munafik* (2016) arahan Syamsul Yusof mendapat kutipan pecah panggung sebanyak RM 15.88 juta, diikuti dengan filem *Khurafat* (2011) juga arahan Syamsul Yusof mendapat kutipan pecah panggung sebanyak RM 8.08 juta dan filem *Jangan Pandang Belakang* (2007) arahan Ahmad Idham mendapat kutipan sebanyak RM 5.70 juta. Manakala filem yang mencetuskan kembali fenomena filem seram di Malaysia iaitu filem *Pontianak Harum Sundal Malam (PHSM)* (2004) arahan Shuhaimi Baba mendapat kutipan sebanyak RM 3.2 juta. Di Hollywood pula, laman sesawang *Box Office Mojo* melaporkan filem *The Conjuring* (2013) arahan James Wan mendapat kutipan paling tinggi setakat tahun 2016 di seluruh dunia iaitu sebanyak USD 137.4 juta, diikuti dengan filem *The Conjuring 2* (2016) sebanyak USD 102.48 juta. Filem *Annabelle* (2014) arahan John R. Leonetti pula mendapat kutipan sebanyak USD 84.234 juta dan filem *Insidious Chapter 2* (2013) arahan James Wan mendapat kutipan sebanyak USD 83.59 juta. Berdasarkan angka kutipan penonton filem seram di Malaysia dan Hollywood ini terbukti bahawa filem seram mempunyai peminatnya tersendiri dan merupakan antara genre filem yang ditunggu-tunggu oleh penonton.

Minat terhadap filem seram mungkin lahir kerana filem bergenre seram sering memaparkan konsep dan elemen seram itu berdasarkan budaya serta kepercayaan setempat. Menurut Gelder (2000), filem bergenre seram secara keseluruhannya, bukan semata-mata berkonsepkan kematian dan kemusnahan, tetapi mengenai kebimbangan dalam sesebuah budaya (*cultural anxiety*). Sebagai contoh jika di Malaysia, representasi elemen seram kebiasaannya berdasarkan budaya atau kepercayaan serta mitos masyarakat Melayu seperti pontianak yang dipercayai adalah jelmaan wanita mati ketika melahirkan anak. Manakala di Hollywood pula, representasi elemen seram itu juga berdasarkan budaya atau kepercayaan dan mitos sesuatu tempat yang diwakili seperti kisah-kisah wanita mati dalam keadaan zalim dan sebagainya. Namun, Hollywood yang merupakan filem industri berasal dari Los Angeles, Amerika, kini lebih bersifat global dan mampu menggunakan budaya lokal tempat lain di dunia untuk membangkitkan rasa seram (Ghazali Darusalam; Marx & Engels 1970; Syed Hussein Alatas 1977). Justeru, terdapat juga filem seram di Hollywood yang memaparkan budaya kuno masyarakat setempat seperti dalam filem *Possession* (2012) arahan Ole Bornedal yang menjalani penggambarannya di Vancouver, British Columbia, Canada. Filem ini memaparkan roh jahat dari zaman yahudi kuno yang sering mengganggu kanak-kanak. Representasi seperti ini dapat

memberi kefahaman serta pengetahuan kepada khalayaknya mengenai budaya atau kepercayaan yang diwakili oleh filem seram terbabit. Jadi, dengan representasi ini masyarakat atau penonton dari luar mampu memahami budaya serta kepercayaan yang direpresentasi oleh filem terbabit.

Keterangan di atas ini juga membawa maksud bahawa filem bergenre seram adalah cerminan budaya sesebuah masyarakat yang diwakili oleh filem terbabit. Dalam erti kata lain, walaupun budaya itu mungkin tidak benar atau difiksikan atau bukan mewakili keseluruhan budaya masyarakat yang terlibat, tetapi ia menjadi medium untuk menggambarkan amalan umum atau wajah sebenar masyarakat. Menurut Kracauer (1960), filem mencerminkan mentaliti serta budaya sesebuah bangsa lebih daripada apa yang dipaparkan oleh media artistik lain. Budaya di sini menurut Hall (1997) adalah satu set makna yang dikongsi bersama yang membolehkan orang ramai memahami dan berkomunikasi antara satu sama lain. Manakala budaya dalam era globalisasi ini menurut McQuail (2000) merujuk kepada aspek sosial kehidupan, makna dan amalan seperti adat sosial, cara sesebuah masyarakat melakukan sesuatu perkara dan juga tabiat peribadi. Sebagai contoh, keruntuhan budaya patriarki di kampung Bunohan, Kelantan seperti yang dipaparkan dalam filem *Bunohan* (2012). Jamaluddin Aziz (2014) dalam analisis filem ini mengatakan bahawa keruntuhan struktur patriarki direpresentasi oleh watak bapa yang lemah dan tiada upaya. Justeru, filem seram merupakan cerminan budaya sesebuah masyarakat yang diwakili oleh filem terbabit.

Namun demikian, terdapat juga filem seram yang bersifat lebih “universal” terutamanya filem-filem seram dari Hollywood. Filem seram Hollywood tidak terhad kepada sesuatu tempat atau budaya tertentu tetapi menggunakan karakter yang bersifat arkitaip (Jamaluddin Aziz, Arina Anis Azlan & Abdul Latiff Ahmad. 2011). Kebanyakan filem seram Hollywood hari ini lebih kepada representasi kebimbangan terhadap sesuatu perkara yang boleh mengganggu-gugat masyarakat secara global. Sebagai contoh filem *Paranormal Activity* (2007) dan lain-lain. Filem ini bersifat “universal” yang mana konteks filemnya tidak tertakluk kepada sesuatu budaya atau kepercayaan tertentu. Filem *Paranormal Activity* memaparkan bagaimana sebuah keluarga diganggu oleh makhluk lain seperti jin. Gangguan-gangguan seperti ini adalah gambaran struktur arkitaip yang bersifat “universal” ini. Sebagai contoh di Malaysia sendiri ada memaparkan konsep gangguan seperti ini iaitu filem *Penunggu Istana* (2011), *Villa Nabila* (2014) dan lain-lain lagi. Filem-filem Hollywood ini dilihat berjaya mendapat kutipan pecah panggung kerana ia mampu menjelajah ke seluruh dunia tanpa terikat dengan budaya.

Filem bergenre seram juga merupakan medium yang memaparkan kesedaran mengenai kelas masyarakat. Sebagai contoh, Jancovich (1992) mentafsir pontianak (*vampire*) dalam filem *Dracula* (1973) sebagai mewakili ketakutan golongan kelas pertengahan terhadap monopoli golongan kapitalis. Pontianak (*vampire*) dikaitkan sebagai golongan kapitalis manakala mangsanya adalah golongan kelas pertengahan. konstruksi tindakan representasi pontianak yang menghisap darah mangsa dalam filem ini hanyalah satu ideologi baru yang menginginkan golongan kelas pertengahan lebih berhati-hati apabila berurusan dengan golongan kapitalis (Grant 2010). Oleh itu, dapat disimpulkan bahawa filem seram juga merupakan medium bagi memaparkan ketakutan mengenai kelas masyarakat.

Seterusnya, filem bergenre seram boleh berfungsi sebagai medium untuk “menyampaikan hasrat” atau satu kritikan atau komentar pengarah terhadap sesuatu perkara ataupun fenomena. Sebagai contoh filem *Hantu Kak Limah Balik Rumah* (2010) arahan Mamat Khalid merupakan filem seram satira. Filem satira bermaksud filem yang mempunyai elemen-elemen kritikan sosial (Al-Fatihah & Normaliza 2014). Walaupun filem seram ini dianggap “ringan” kerana elemen komedi yang ada, namun pengarahnya menggunakan medium filem sebagai sindiran untuk menyedarkan masyarakat Melayu kerana terlalu mudah percaya kepada perkara tahyul dan mudah membuat spekulasi. Begitu juga dengan filem seram klasik Hollywood iaitu *King Kong* (1933) arahan Ernest B. Schoedsack dan Merian C. Cooper yang membangkitkan perasaan takut antara kaum Amerika yang berkulit putih dan yang berkulit hitam (Grant 2010). Filem ini menggunakan metafora gorila yang gelap, berbadan besar dan tinggi bagi kaum Amerika yang berkulit gelap manakala wanita cantik yang berkulit putih, bertubuh kecil molek sebagai Amerika yang berkulit putih. Justeru, dapat disimpulkan bahawa filem seram juga merupakan medium untuk menyampaikan hasrat atau kritikan mahupun komentar terhadap sesuatu fenomena yang berlaku pada ketika itu.

Boleh difahami kekayaan kandungan dengan kepelbagaian motif genre seram boleh dengan melihat kepada sejarah genre itu sendiri. Justeru, artikel ini adalah bertujuan untuk melakar sejarah perkembangan filem seram Melayu di Malaysia. Bagi tujuan ini, kami akan memfokuskan kepada; pertama, sejarah perkembangan filem seram di Eropah, Hollywood dan Malaysia. Kedua, membincangkan isu-isu berkaitan dengan filem genre ini di Malaysia. Bagi sejarah perkembangan, kami akan membentangkan perkembangan filem seram Eropah, Hollywood dan Malaysia melalui sudut sejarah. Keduanya, bagi isu-isu berkaitan dengan filem genre ini, artikel ini memfokuskan kepada isu-isu berkaitan filem seram Malaysia disepanjang perkembangannya.

KAJIAN FILEM SERAM DI MALAYSIA

Walaupun genre filem seram adalah popular di Malaysia, namun pengkajian sarjana dalam genre ini masih kurang. Kebanyakan sarjana filem tempatan lebih tertumpu kepada filem secara umumnya dan bukan genre filem khususnya. ketidaktumpuan ini dibuktikan dengan beberapa sarjana filem seperti Abi (1987) melalui buku beliau *Filem Melayu: Dahulu dan Sekarang*, Hatta Azad Khan (1997) melalui buku beliau *The Malay Cinema*, William Van Der Heide (2002) melalui buku beliau *Malaysian Cinema, Asian Film*, Hamzah Hussin (2004) melalui buku beliau *Dari Keris Film ke Studio Merdeka*, Aimi Jar dan Mohd Zamberi (2009) melalui buku mereka *Bermulanya Filem Melayu*, Hassan Abd Muthalib (2013) melalui buku beliau *Malaysian Cinema in Bottle: A Century (and a Bit More) of Wayang* dan Jins Shamsudin (2014) melalui buku beliau *Filem Melayu: Citra Budaya dan Rakaman Sejarah*. Keenam-enam sarjana ini mengutarakan sejarah perkembangan filem Malaysia secara umum tanpa memilih genre yang bermula dari zaman British sehinggalah ke hari ini.

Kekurangan pengkajian filem bergenre ini di Malaysia juga terbukti melalui Baharuddin Latif melalui buku beliau *Krisis Filem Melayu* (1983) membincangkan mengenai krisis-krisis yang di alami oleh filem Melayu serta industri perfileman Malaysia. Antaranya ialah konflik penubuhan Perbadanan Filem Nasional (FINAS) dan ketandusan penerbitan filem dalam industri

filem tempatan. Kemasukan bakat asing mencabar anak-anak tempatan, filem-filem yang diharamkan sejak 1974 sehingga 1982, keganasan dalam filem dan mengenali garis panduan menulis skrip merupakan fokus buku ini. Manakala Anuar Nor Arai (2007) pula dalam buku beliau *Kumpulan Esei dan Kritikan Filem* membicarakan secara analisis tekstual beberapa filem sekitar tahun 1960an hingga 2000an seperti aspek kemasyarakatan, politik, pengarahannya, sinematografi dan lain-lain lagi. Sarjana-sarjana ini membuktikan bahawa filem seram sebagai satu genre kurang diberi fokus.

Seterusnya, kekurangan pengkajian ini dibuktikan pula dengan William Van Der Heide (2002) melalui buku beliau *Malaysian Cinema, Asian Film* yang mengulas mengenai kemasukan filem-filem asing ke Malaysia seperti dari Barat, China dan India serta budaya dan masyarakat Malaysia dalam filem dan perkembangan industri perfileman Malaysia. Manakala Jins Shamsudin (2014) pula melalui buku beliau *Filem Melayu: Citra Budaya dan Rakaman Sejarah* membicarakan mengenai konsep dan proses dalam penerbitan filem, pengaruh bangsawan terhadap filem Melayu, filem sebagai manifestasi budaya, filem sebagai rakaman bahasa, filem sebagai rakaman sejarah dan filem Melayu sebagai perakam budaya dan sejarah negara.

Justeru, berdasarkan kajian-kajian lepas ini, kajian mengenai filem seram dilihat lebih tertumpu kepada filem secara umum, pengarahannya, rakaman budaya melalui filem dan lain-lain lagi. Oleh yang demikian, artikel sejarah perkembangan filem seram ini mampu menambah nilai dalam ilmu kajian filem seram secara khususnya, kajian literatur filem seram dan industri perfileman di Malaysia secara amnya.

SEJARAH FILEM SERAM

Sejarah Filem Genre Seram Eropah dan Hollywood

Perkembangan filem seram Eropah dan Hollywood banyak bergantung kepada mitos dan cerita rakyat tempatan. Walaupun banyak perspektif mengenai sejarah filem seram, secara amnya genre seram boleh dikatakan telah bermula sejak dua abad yang lalu. Genre seram bermula dengan mitos bahawa penciptaan awal manusia dalam semua budaya adalah dihuni oleh roh-roh jahat dan kegelapan (Lovecraft 1927). Menurut Jones (2002), mitos awal ini berlatarkan kisah Nabi Ibrahim dan negara Mesir serta berkisar tentang cerita tentang dunia ghaib dan alam roh yang dihormati dan ditakuti oleh masyarakat. Beliau mengatakan bahawa mitologi klasik ini dipenuhi dengan raksasa atau makhluk luar biasa seperti Cereberus, Minotaur, Medusa, Hydra, Sirens, Cyclops, Scylla dan Charybdis dan lain-lain. Selain itu, genre seram juga dipercayai bermula dengan kepercayaan penyembahan nenek moyang dan pemujaan orang-orang mati yang bermula daripada Dinasti Zhou di China iaitu 1500 tahun SM yang lalu (Jones 2005). Oleh itu, dapat dikatakan bahawa setiap budaya mempunyai satu set cerita berurusan dengan “*the other*” atau makhluk lain selain manusia dalam genre seram ini.

Tambahan pula, terdapat juga pendapat yang mengatakan bahawa filem seram bermula dengan cerita dongeng dan mitos rakyat. Menurut Lovecraft (1927), cerita-cerita dongeng ini memprovokasi masyarakat sehingga terbitnya novel seram bagi menggambarkan cerita-cerita dongeng ini. Oleh yang demikian, genre seram moden hari ini boleh dikatakan telah berusia

sekitar 200 tahun. Apabila cerita dongeng, mitos dan mitologi rakyat dinovelkan, genre seram ini semakin berkembang. Novel seram ini diadukkan dengan elemen fiksyen, seram dan percintaan (*romance*) (Ellis 1979). Perkataan seram (*horror*) yang pertama digunakan adalah dalam novel seram tulisan Horace Walpole's (1764) yang berjudul *The Castle Otranto* (Lovecraft 1927). Novel ini penuh dengan kejutan ghaib dan melodrama misteri. Novel ini telah menjadi titik permulaan kegilaan genre seram dengan apa yang dipanggil hari ini sebagai *gothic* (Lovecraft 1927). Seterusnya, penulis novel seperti Ann Radcliffe (*The Mysteries of Udolpho*) (1794) dan Matthew Gregory Lewis (*The Monk*) (1796) mengambil genre ini ke tahap yang baru dari sudut penceritaan seram dan elemen suspen bagi mendapatkan sambutan yang lebih lagi dari peminat-peminat novel seram pada ketika itu (Jones 2002). Justeru, boleh dikatakan bahawa genre seram dikembangkan dari cerita dongeng dan mitos-mitos rakyat yang kemudiannya dibukukan menjadi novel.

Selama setengah abad setelah novel *The Castle Otranto* (1764) dikeluarkan, novel seram mendapat permintaan yang tinggi dalam masyarakat. Kemudian, zaman pencerahan iaitu di awal abad kesembilan belas telah memberi laluan kepada pemikir baru. Salah seorang penyair dalam gerakan percintaan (*romance movement*) daripada kerabat Coleridge iaitu Christabe (*The Rime of the Ancient Mariner*) dan Goethe (*The Erlking*) telah mencerminkan gerakan emosi yang kuat melalui sisi gelap manusia dalam syair mereka (Jones 2002). Mereka ini menyedari bahawa rasa takut dan kagum adalah rasa yang sangat berbeza daripada perasaan biasa. Kesedaran ini telah membuatkan masyarakat bertambah minat dengan genre seram. Novel klasik seram *gothic* pertama iaitu *Frankenstein, 1818* telah ditulis oleh gerakan percintaan (*romance movement*) ketika itu iaitu Mary Shelley (Jones 2002). Justeru, genre seram dikembangkan kepada seram *gothic* dan ia boleh dikatakan telah bermula sejak abad ke 18 dan 19 lagi melalui karya sastera novel Inggeris. Penceritaan novel ini telah dipaparkan dalam filem arahan Mary Shelley, *Frankenstein* (1931) dan Bram Stoker, *Dracula* (1931).

Akibat pengaruh daripada novel seram *gothic* ini, filem seram pertama di dunia telah dikeluarkan pada tahun 1896 oleh Georges Méliès yang berjudul *Le Manoir du Diable* (*The Devil's Castle*) (Ellis & Virginia 2002). Menurut Ellis & Virginia (2002), filem ini hanya mengambil masa lebih kurang tiga (3) minit dengan menceritakan seekor kelawar yang telah masuk ke dalam sebuah istana purba dan bertukar menjadi pontianak. Pontianak ini kemudian menjelmakan pelbagai makhluk-makhluk lain seperti hantu wanita, nenek kebayan (*witches*) dan lain-lain lagi menggunakan kuasanya untuk mengganggu pengawal istana tersebut. Pada akhir filem ini, salah seorang daripada pengawal istana tersebut telah memegang salib untuk membuatkan pontianak itu hilang. Antara elemen-elemen seram yang diklasifikasikan sebagai *gothic* dalam filem ini adalah latar tempat di dalam istana yang besar, suasana misteri dan suspen, barangan purba, adanya perkara ghaib, lelaki yang zalim dan suasana yang suram dan seram (Botting 1996). Namun, pada ketika itu filem bisu atau *silent movie* ini dikatakan mempunyai kualiti filem yang agak rendah. Namun, bagi filem yang sudah berusia lebih 100 tahun ini, ianya sudah cukup mengujakan khalayaknya ketika itu. Pada tahun 1890an, filem seram pertama ini menampilkan visual melalui pelukis ekspresi dan fotografi tahun 1860-an serta gaya naratif mereka yang diambil daripada kesusasteraan *gothic* (Lovecraft 1927). Pembuat filem menggunakan sumber cerita dongeng dan legenda di Eropah dan merubah raksasa ke dalam bentuk fizikal (Lovecraft 1927).

Pada ketika itu juga pembuat filem menggunakan fotografi yang dipanggil Fotografi Roh (*Spirit Photography*) iaitu amalan menggunakan pendedahan dua atau *super impose* untuk menggambarkan hantu dalam bingkai filem (Lovecraft 1927). Fotografi Roh ini adalah fotografi yang dilakukan dengan meletakkan gambar bayang hantu ke atas gambar atau bingkai filem bagi menimbulkan kesan seram dan takut. Penggunaan fotografi ini popular dari tahun 1860-an sehingga 1933 (Taylor 2008). Antara filem-filem seram awal yang menggunakan kaedah fotografi roh ini adalah filem *Le Manoir du Diable* (1896), *Nosferatu* (1922) dan lain-lain lagi. Antara filem-filem seram awal abad ke-19 lainnya adalah seperti *The Cabinet Of Dr Caligari* (1919), *The Golem* (1915/1920) dan *Nosferatu* (1922).

Genre seram ini telah menjadi genre yang popular dalam industri perfileman dunia ketika era emas industri perfileman Hollywood iaitu sekitar tahun 1930an (Ellis. 1979; Ellis & Virginia 2002; Dirks 2011; Jewell 2007). Banyak filem seram yang dihasilkan pada ketika itu yang diilhamkan daripada novel *gothic* seperti *Dracula* (1931), *Frankenstein* (1931), *M* (1931, Ger.), *Dr. Jekyll and Mr. Hyde* (1932), *Freaks* (1932) dan lain-lain. Pada ketika itu, pengarah menggambarkan raksasa menggunakan seorang pelakon yang ditatarias menggunakan teknik solekan yang menyeramkan (Prince 2004). Selain itu, penceritaan filem seram sewaktu era ini juga cenderung untuk berakhir pada titik noktah yang selesa (Prince 2004). Contohnya, raksasa atau *monster* dimusnahkan dan pasangan romantis terselamat tanpa sebarang luka. Hal ini kerana pengakhiran seperti ini adalah tetapan dari ideologi patriarki yang menginginkan *happy ending* dalam filem (Azlina Asaari & Jamaluddin Aziz 2013; Jamaluddin Aziz & Azlina Asaari 2014).

Ketika di era emas filem seram, terdapat sebuah studio filem yang kecil dipanggil Hammer Films yang mengikut tradisi cerita seram *gothic*. Hammer Filem atau Hammer Pictures adalah sebuah syarikat pengeluaran filem British yang berpusat di London (Hutching 1993). Hammer Filem ditubuhkan pada tahun 1934. Syarikat ini terkenal dengan siri *gothic* dan lebih dikenali dengan "Hammer Seram" (*Hammer Horror*). Pada tahun 1957, filem *The Curse of Frankenstein* merupakan filem pertama seram *Gothic* yang dihasilkan oleh studio British Hammer Films.

Hammer Filem menghasilkan filem-filem seramnya berdasarkan filem-filem seram Hollywood seperti *Dracula*, *Frankenstein* dan lain-lain lagi. Selain itu menurut Hutching (1993), mereka juga membuat sekuel dari filem-filem yang telah dihasilkan seperti filem *The Revenge of Frankenstein* (1958), *The Evil of Frankenstein* (1964), *Frankenstein Created Woman* (1967), *Frankenstein Must Be Destroyed* (1969), *The Horror of Frankenstein* (1970), *Frankenstein and the Monster from Hell* (1974), *The Brides of Dracula* (1960), *Dracula: Prince of Darkness* (1966), *Dracula Has Risen from the Grave* (1968), *Taste the Blood of Dracula* (1970), *Scars of Dracula* (November 8, 1970), *Dracula AD 1972* (1972), *The Satanic Rites of Dracula* (1973), *The Legend of the 7 Golden Vampires* (1974) dan lain-lain lagi. Justeru, dapat dikatakan bahawa filem-filem seram era 30an menjadi ikutan dan titik perkembangan filem seram seterusnya.

Oleh yang demikian, dapat disimpulkan bahawa genre seram telah berusia lebih 200 tahun dengan dimulakan melalui cerita-cerita mitos, mitologi, dongengan dan legenda rakyat. Kemudian, cerita-cerita ini dinovelkan untuk dijadikan santapan masyarakat. Selepas novel-novel seram *gothic* ini mendapat sambutan, ia pula difilemkan apabila teknologi perfileman semakin berkembang. Filem yang dihasilkan pada tahun 1890an itu adalah berbentuk "*silent*

movie” yang hanya menggunakan gerak dan mimik muka pelakon serta props dan latar belakang yang bersifat *gothic* bagi menyampaikan ceritanya. Tahun 1930an menyaksikan filem genre seram ini melalui era emasnya (*Golden Age*) di mana banyak filem-filem dihasilkan pada ketika ini dan mendapat sambutan hangat daripada penonton. Kemudian filem seram berkembang selari dengan perkembangan teknologi perfileman sehingga ke hari ini.

Sejarah Dan Perkembangan Filem Seram Melayu

Sejarah dan perkembangan filem seram Melayu pula adalah kesinambungan daripada kemasukan filem-filem dari Barat (Hatta Azad Khan 1997; Mohd Nasif Badruddin 2007; Aimi Jar & Zamberi A. Malek 2009). Kesinambungan ini berlaku akibat lambakan kemasukan filem-filem dari Barat di Tanah Melayu pada ketika itu setelah terbinanya pawagam di Tanah Melayu. Pawagam pertama di Tanah Melayu, iaitu Alhambra telah dibina di Singapura pada tahun 1907 oleh lelaki Inggeris, Willis (Hatta Azad Khan 1997). Kemudian ia diikuti oleh dua beradik iaitu Runme Shaw dan Run Run Shaw dari Shanghai yang telah membina pawagam sekitar tahun 1930an (Jins Shamsudin 2004). Pembinaan pawagam ini telah memberi ruang kepada perkembangan industri perfileman Malaysia dengan kemasukan filem-filem dari Barat dan diikuti oleh negara Asia lain seperti India, Asia Barat, Indonesia dan China. Antaranya adalah filem lawak *Charlie Chaplin* (Aimi Jar & Zamberi A. Malek 2009).

Filem seram di Malaysia boleh dikatakan bermula pada sekitar tahun 1940an. Menurut Hatta Azad Khan (1997), terdapat satu rekod filem seram dari Indonesia yang dibawa masuk ke Tanah Melayu selepas pawagam dibina dan sebelum perang Jepun bermula di Tanah Melayu ketika itu iaitu filem *Srigala Item* (1941). Pada ketika itu, tiada pengkelasan genre untuk filem dan ia menyukarkan untuk mengenalpasti genre filem. Namun demikian, tiada sebarang rekod mengenai tajuk filem-filem seram dari Barat yang dibawa masuk ke Tanah Melayu pada ketika itu.

Seperti di Eropah dan Hollywood, filem seram Melayu dihasilkan berdasarkan cerita-cerita mitos dan legenda masyarakat Melayu. Pengaruh kepercayaan masyarakat Melayu menjadi tunjang utama dalam filem seram Melayu (Aimi Jar & Zamberi A. Malek 2009). Pada awalnya filem seram di Tanah Melayu (Malaysia) banyak dipengaruhi dengan filem-filem dari India memandangkan pengarah dan produser filem ketika datang dari India. Namun, filem seram Tanah Melayu ketika itu masih memiliki keistimewaan serta keunikan yang tersendiri berdasarkan budaya serta kepercayaan Melayu (Norman Yussof 2013). Sebagai contoh, kepercayaan masyarakat Melayu terhadap pontianak yang banyak dijadikan plot penceritaan filem seram pada ketika itu. Filem seram pertama yang dihasilkan dan diterbitkan di Tanah Melayu ialah pada tahun 1957 iaitu filem *Pontianak* arahan BN Rao (Mohd Nasif Badruddin 2007). Filem seram ini bertemakan hubungan ibu serta anak perempuan dan menampilkan pelakon Maria Menado sebagai watak pontianak. Filem ini telah mendapat sambutan yang luar biasa sehingga menjadi filem pecah panggung di Asia. Filem ini juga pernah menyertai Anugerah Festival Filem Asia Pasifik di Tokyo pada tahun yang sama (Mohd Nasif Badruddin 2007).

Filem *Pontianak* ini mengisahkan watak Comel yang ingin kelihatan cantik. Comel telah membuat ramuan kecantikan mengikut resepi yang terdapat dalam buku ayah beliau. Setelah ramuan itu siap, Comel meminumnya ketika bulan mengambang dan beliau bertukar menjadi cantik. Namun kecantikan yang dirasakan oleh Comel itu tidak kekal lama apabila beliau terminum darah suaminya. Antara pantang larang ramuan kecantikan bapanya itu adalah dilarang meminum darah atau merasa darah. Comel terminum darah suaminya ketika cuba membantu suaminya yang dipatuk ular setelah terpaksa menghisap bekas patukan ular itu supaya bisanya dapat dikeluarkan. Setelah merasa darah suaminya, beliau menghisap darah suaminya itu semahunya sehingga suaminya meninggal. Comel kemudiannya bertukar menjadi pontianak serta mengganggu orang kampung akibat ketagih untuk meminum darah (White 1997). Akibat dari kejadian itu, kampung tersebut tidak lagi aman. Namun demikian, Comel kerap berjumpa dengan anaknya untuk memberikan makanan yang diambilnya di hutan. Skrip filem *Pontianak* ini merupakan hasil kerjasama Maria Menado dengan bekas suaminya, A. Razak Sheikh Mohamed. Maria Menado yang berasal daripada Indonesia membekalkan cerita-cerita pontianak yang pernah didengarnya sewaktu di Indonesia dan mereka menjalinkan plot filem itu bersama-sama (White 1997).

Filem *Pontianak* ini ditayangkan di pawagam Cathay selama dua bulan (White 1996; Hamzah Hussin 2004). Menurut White (1996), pawagam Cathay adalah pawagam khusus untuk filem Hollywood. Perkara ini adalah suatu pencapaian yang menakjubkan ketika itu kerana filem *Pontianak* ini menjadi filem Melayu pertama yang ditayangkan di pawagam tersebut (White 1996). Seterusnya, filem ini mendapat sambutan yang luar biasa sehingga ke seluruh Malaya, Sarawak dan Brunei. Menurut Hamzah Hussin (2004), kejayaan filem *Pontianak* ini membuatkan filem ini dialih bahasa ke bahasa Kantonis, kemudian diedarkan untuk tayangan di Hong Kong pada tahun 1958. Pada tahun 1960, filem ini telah dijual kepada sebuah stesen TV di Amerika yang menjadikan filem ini sebagai mewakili Tanah Melayu dalam program Tayangan Filem Asia (Hamzah Hussin 2004).

Namun sayangnya, filem *Pontianak* ini tidak dapat ditayangkan untuk generasi hari ini kerana produsernya sendiri iaitu Ho Ah Loke telah membuangnya ke dalam lombong di Kuala Lumpur kerana kecewa filem ini tidak dapat ditayangkan lagi selepas Maria Menado berkahwin dengan Sultan Pahang pada ketika itu (White 1997). Akibat perkahwinan ini, Majlis Raja-Raja Pahang pada ketika itu mengeluarkan perintah bahawa filem terbabit tidak boleh ditayangkan di Pahang. Selain itu, menurut M. Amin & Wahba (1998) Ho Ah Loke juga tidak mempunyai ruang yang cukup untuk menyimpan filem terbabit.

Maria kemudiannya berlakon dalam dua susulan filem *Pontianak* ini iaitu *Dendam Pontianak* (1957) dan *Sumpah Pontianak* (1958) (M. Amin & Wahba 1998). Kemudian, filem *Anak Pontianak* menyusul pada tahun 1958. Filem ini merupakan adaptasi daripada filem seram awal Barat iaitu *Nosferatu* (1922) yang memaparkan *vampire* (pontianak) sebagai hantu (White 1997). Pada tahun 1950an sahaja terdapat lapan filem seram yang dihasilkan di Tanah Melayu termasuklah filem-filem lakonan Maria Menado ini (Abi 1987). Antara filem-filem seram lain pada tahun 1950an adalah filem *Sumpahan Orang Minyak* (1958), *Orang Minyak* (1958) dan *Orang Licin* (1958) arahan L. Krishnan, *Hantu Kubur* arahan Chew Cheng Kok (1959) (Abi 1987). L. Krishnan boleh dikatakan sebagai pengarah filem seram yang utama pada ketika itu.

Menurut M. Amin & Wahba (1998), pada era 1950an dan 1960an, pengarah-pengarah Melayu tidak begitu memberi tumpuan kepada genre seram dalam penghasilan filem-filem mereka. Filem-filem yang bergenre seram ini lebih banyak dihasilkan oleh pengarah bukan Melayu seperti Chew Cheng Kok, L. Krishnan, B.N Roa dan Ramon Estella. Hal ini kerana pengarah-pengarah Melayu pada ketika itu lebih tertumpu kepada filem-filem yang bersifat kemasyarakatan seperti filem *Kasih Sayang Tanpa Batas* (1963), *Jeritan Batin* (1964) dan *Dahaga* (1966); filem-filem bercorak komedi seperti filem *Pendekar Bujang Lapok* (1959), *Nujum Pak Belalang* (1959) dan *Seniman Bujang Lapok* (1961); filem-filem bersifat keagamaan seperti filem *Semerah Padi* (1956), *Isi Neraka* (1960) dan *Batu Derhaka* (1962); dan cerita-cerita rakyat seperti filem *Puteri Gunung Tahan* (1959), *Anak Buluh Betong* (1966) dan *Puteri Gunung Ledang* (1961) (M. Amin & Wahba 1998).

Namun, pada awal 1960an, industri perfileman di Malaysia mula mengalami kejatuhan. Kejatuhan ini terjadi kerana kemasukan teknologi baru ketika itu iaitu televisyen (Abi 1987). Masalah kejatuhan ini bukan sahaja dialami di Malaysia malah di Amerika Syarikat juga kerana filem perlu bersaing dengan populariti televisyen pada ketika itu (Abi 1987). Walaupun demikian, kesan kejatuhan industri filem di Malaysia pada ketika itu lebih dirasai kerana lambakan kemasukan filem-filem asing khususnya filem dari Barat yang menawarkan kehebatan dan mutu filem yang lebih baik (M. Amin & Wahba 1998). Masalah-masalah ini telah teruk menenggelamkan filem-filem seram pada ketika itu. Kejatuhan ini dapat dilihat dengan penghasilan filem seram pada tahun 1960an yang semakin merosot (Abi 1987). Pada tahun 1960an hanya lima buah filem seram dihasilkan iaitu filem *Hantu Rimau* (L. Krishnan 1960), *Mata Syaitan* (Husein Haniff 1962), *Pontianak Kembali* (B. N. Roa 1963), *Pontianak Gua Musang* (Ramon Estella 1964) dan *Keranda Berdarah* (M. Amin 1969) berbanding lapan filem seram pada tahun 1950an (Abi 1987).

Masalah ini semakin meruncing pada tahun 1967 hingga 1970an. Kejatuhan filem Melayu ketika itu memberi kesan kepada pengusaha-pengusaha filem Melayu. Pada tahun 1967, Shaw Brothers dan Cathay Keris bertindak menutup syarikat masing-masing kerana tidak mahu menanggung kerugian (Abi 1987). Masalah ini terjadi kerana penonton sudah mula pandai membeza kualiti filem Melayu dan filem Barat ketika itu. Selain itu juga, kehadiran televisyen membuatkan penonton memilih untuk menonton TV daripada keluar ke panggung wayang dan berasak-asak bagi menonton filem. Faktor ini memberi impak yang besar dalam industri perfileman Malaysia (M. Amin & Wahba 1998). Masalah ini dapat dibuktikan apabila pada tahun 1970an, hanya tiga filem seram yang dihasilkan iaitu filem *Puaka* (1970) arahan M. Amin, *Harimau jadian* (1972) arahan M. Amin dan *Pasung Puaka* (1979) arahan M. Osman.

Pada tahun 1980an, filem seram Malaysia cuba untuk bersinar kembali apabila Perbadanan Kemajuan Filem Nasional (FINAS) ditubuhkan pada tahun 1981 (Lent 1990). Punca utama tertubuhnya FINAS adalah kerana masalah dan halangan yang dihadapi oleh para pengusaha filem Malaysia yang memerlukan perhatian serius dari pihak kerajaan (Lent 1990). Kerajaan memutuskan bahawa industri perfileman Malaysia memerlukan galakan, dipelihara dan diberi laluan yang sepatutnya bagi meningkat kemajuan filem Malaysia (M. Amin & Wahba 1998). Atas keprihatinan kerajaan ini maka lahirlah Akta Perbadanan Kemajuan Filem Nasional Malaysia pada tahun 1981 (Akta 244) (Lent 1990). Akta 244 ini menggariskan peranan utama

FINAS iaitu menyediakan peluang dan kemudahan dalam apa juga bentuk yang munasabah untuk dimanfaatkan oleh para pengusaha filem tempatan (M. Amin & Wahba 1998). Kesan daripada keprihatinan kerajaan ini, filem seram kembali mewarnai industri perfileman Malaysia pada tahun 1980an iaitu sebanyak lapan filem seram telah ditayangkan iaitu filem *Toyol* (1980) arahan Malik Selamat, *Mangsa* (1981) arahan Zalina Mohd Som, *Perjanjian Syaitan* (1981) arahan S. Sudarmaji, *Setinggaan* (1982) arahan Aziz Satar, *Dendam Dari Pusara* (1983) arahan Datuk Ahmad Mahmood, *Ilmu Saka* (1984) arahan M. Osman, *Rahsia* (1987) arahan Othman Hafsham dan *Perawan Malam* (1988) arahan Aziz Satar. Kesemua filem ini sebenarnya menggunakan elemen seram untuk mengangkat ajaran Islam.

Kemeriahan filem seram merundum kembali pada tahun 1990an apabila genre ini mengalami zaman kejatuhannya sekali lagi. Pada tahun 1990an, hanya dua filem seram yang dihasilkan iaitu filem *Main-Main Hantu* (1990) arahan Tommy Chung dan Junaidi Dahalan dan *Fantasia* (1992) arahan Aziz M. Osman. Namun filem *Fantasia* (1992) tidak dapat ditayangkan di pawagam akibat terpaksa berdepan dengan Lembaga Penapisan Filem (LPF). Filem *Fantasia* (1994) diharamkan oleh pihak LPF atas alasan filem tersebut mempunyai unsur tahyul dan boleh memesongkan akidah (Razdan Mazlan 2009). Faktor kejatuhan filem seram pada ketika itu adalah kerana pengusaha-pengusaha filem tidak berani mengambil risiko kerugian jika filem mereka tidak ditayangkan. Kejatuhan filem seram ini terjadi selepas filem *Fantasia* (1994) diharamkan oleh LPF. Beberapa garis panduan yang dikeluarkan oleh pihak LPF antaranya yang menggariskan bahawa filem yang mempunyai unsur-unsur tahyul dan memesong akidah tidak boleh ditayangkan di pawagam (Razdan Mazlan 2009).

Dalam temubual bersama Aziz M. Osman yang dilakukan oleh saya dan Jamaluddin Aziz pada Ogos 2014, beliau menyatakan alasan yang diberikan oleh pihak Lembaga Penapisan Filem (LPF) pada ketika itu adalah “kehidupan orang yang telah mati, kita sebagai manusia yang masih hidup tidak boleh campur tangan”. Kenyataan dari LPF ini membawa maksud bahawa penggiat filem tidak boleh memaparkan kehidupan orang yang telah mati ke dalam filem kerana dikhuatiri akan menjadi tahyul kecuali ianya dalam bentuk mimpi. Menurut Aziz M. Osman (2014) lagi, terdapat juga babak yang dipotong mengikut garis panduan Lembaga Penapisan Filem (LPF) pada ketika itu. Antaranya babak ketika roh Dara memasuki tubuh Nora melalui hidung. Justeru, larangan ini telah mengakibatkan ramai pengusaha filem tidak berani untuk menerbitkan filem berbentuk seram kerana tidak mahu mengalami kerugian yang besar jika terlanggar mana-mana syarat yang ditetapkan oleh LPF. Namun demikian, setelah sekian lama peminat filem seram di Malaysia disajikan dengan filem-filem seram dari Thailand, Jepun, Korea, Hong Kong dan Barat, pengusaha filem tempatan kembali berani apabila LPF memberi sedikit kelonggaran sehingga terbitnya filem *Mistik* terbitan Metrowealth Movies Production Sdn. Bhd. pada tahun 2003 (Ridzuan Abdul Rahman 2015).

Filem *Mistik* ini berjaya mendapat kutipan RM2.02 juta dan sekaligus membuktikan bahawa filem seram mempunyai peminat serta pengikutnya yang tersendiri (FINAS 2016). Kejayaan filem *Mistik* ini diikuti pula dengan filem *Pontianak Harum Sundal Malam* pada tahun 2004 dengan mendapat kutipan sebanyak RM 3.20 juta. Filem *Pontianak Harum Sundal Malam* ini menjadi pencetus minat terhadap filem seram dan telah membuahkan idea kepada penggiat filem tempatan untuk menghasilkan filem sedemikian (Hassan Abd. Mutalib 2013). Walaupun

masih terikat dengan garis panduan LPF, namun kerjasama LPF dalam melaksanakan tugas dengan melakukan pemantauan bersama penerbit dan pengarah memudahkan pengusaha filem melakukan perubahan berdasarkan persetujuan kedua-dua pihak supaya babak filem dilakukan sebaik mungkin dan tidak mencacatkan penceritaan filem terbabit (Norman Yussof 2013).

Sejak itu, penghasilan filem seram makin berkembang pesat. Bermula tahun 2004, empat filem bergenre seram ditayangkan iaitu *I Know What You Did Last Raya*, *Tujuh Perhentian*, *Pontianak Harum Sundal Malam (PHSM)*, dan *Di Ambang Misteri* yang mendapat kutipan RM7.85 juta secara keseluruhannya (FINAS 2014). Kecemerlangan itu diteruskan dalam tahun-tahun seterusnya sehingga tahun 2014 yang menyaksikan sebanyak 95 buah filem seram dalam pelbagai sub-genre seram diterbitkan sehingga bulan November 2014 (FINAS 2016). Pencapaian ini menunjukkan genre seram ini masih dan tetap mempunyai peminatnya tersendiri. Pencapaian ini juga selaras dengan kata-kata mantan Ketua Pengarah FINAS, Mohd Mahyidin Mustakim ketika majlis pelancaran Pameran Filem Seram 2009 di Galeri Perfileman Finas (Abd. Aziz Itar 2009). Beliau berkata “Selama 35 tahun industri perfileman kita tidak menerbitkan filem seram, inilah masanya kita kembalikan kegemilangan filem seram seperti yang pernah kita capai pada tahun 1950-an keluaran Cathay Keris dan Malay Film Production dulu” (Abd. Aziz Itar 2009).

Filem bergenre seram kini semakin memperlihatkan perkembangan yang pesat selepas melalui era perubahan yang ketara dalam teknologi kesan visual. Sebagai contoh, teknik tatarias (*make-up*) dan teknik *Computer Generated Imagery* (CGI) dalam representasi pemaparan watak hantu seperti dalam filem *Pontianak Harum Sundal Malam* (2004), *Karak* (2011), *Munafik* (2016) dan lain-lain (Ridzuan Abdul Rahman 2015). Kesan CGI contohnya digunakan untuk memaparkan watak wanita yang dirasuk dalam keadaan terapung-apung di awangan dalam filem-filem ini. Justeru, kesan-kesan visual ini telah membantu filem genre ini untuk mendapat kesan seram yang lebih dramatik terhadap watak hantu mahupun perjalanan penceritaan filem itu sendiri. Oleh yang demikian, boleh dikatakan filem genre seram di Malaysia telah berusia hampir 60 tahun. Walaupun mengalami jatuh bangun dalam industri perfileman Malaysia, namun filem bergenre ini tetap mendapat sambutan daripada peminatnya terutamanya.

KESIMPULAN

Secara kesimpulannya, filem seram Melayu di Malaysia adalah kesinambungan daripada perkembangan pawagam dan kemasukkan filem-filem seram dari Barat. Namun, penghasilan filem seram Malaysia adalah berdasarkan mitos-mitos dan legenda dalam alam Melayu. Filem seram pertama yang dihasilkan di Tanah Melayu (Malaysia) adalah filem *Pontianak* yang dikeluarkan pada tahun 1957. Kemudian, filem seram di Malaysia berkembang dengan beberapa lagi pengeluaran filem seram dalam tahun 1950an dan tahun 1960an. Pada tahun ini juga menjadi Era Emas filem seram Melayu. Namun, 1960an menjadi tahun kejatuhan filem seram Malaysia apabila industri perfileman terpaksa bersaing dengan teknologi baru iaitu televisyen. Tahun 1980an, filem seram Malaysia mendapat sinar kembali dengan penubuhan Perbadanan Kemajuan Filem Nasional (FINAS). Namun, pada tahun 1990an, sekali lagi filem genre ini mengalami kejatuhan apabila Lembaga Penapisan Filem (LPF) menggariskan jika filem yang mempunyai unsur-unsur tahyul dan memesong akidah tidak boleh ditayangkan. Tahun 2004, sekali lagi filem seram mendapat sinar harapan baru apabila LPF melonggarkan syarat terbitan

filem. Sejak itu filem seram berkembang sehingga ke hari ini berdasarkan pengeluaran filem genre ini menurut lawan sesawang FINAS.

RUJUKAN

- Abd. Aziz Itar. (2009). Momok ilham daripada Pameran Hantu. *Utusan Malaysia*, 4 Ogos. http://ww1.utusan.com.my/utusan/info.asp?y=2009&dt=0804&pub=Utusan_Malaysia&sec=Hiburan&pg=hi_03.htm [20 Mac 2015]
- Abi. (1987). *Filem Melayu dahulu dan sekarang*. Shah Alam: Marwilis Publisher.
- Aimi Jarr & Mohd Zamberi A. Malek. (2009). *Bermulanya Filem Melayu*. Selangor: Perbadanan Kemajuan Filem Nasional Malaysia (FINAS).
- Al-Fatihah Md Adnan & Normaliza Abd Rahim. (2014). Kritikan sosial dalam filem Melayu Zombi Kampung Pisang. *Journal of Business and Social Development* 2 (2): 62-73
- Anuar Nor Arai. (2007). P. Ramlee: Aspek Kemasyarakatan, Sinematografi dan Pengarahan. Dlm. Anuar Nor Arai (pnyt.). *Kumpulan Esei dan Kritikan Filem*, hlm 1-26. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Aziz M. Osman. (2014). Arkib Filem di Malaysia. Kuala Lumpur. Temu bual, 27 Ogos.
- Azlina Asaari & Jamaluddin Aziz. (2013). Mencabar Ideologi Maskulin: Wanita Dan Saka Dalam Filem Seram Di Malaysia. *Jurnal Komunikasi* 29(1): 113-126
- Azlina Asaari. (2014). Watak wanita dalam filem seram kontemporari Malaysia: Makna dan ideologi. Tesis Sarjana Fal., Pusat Pengajian Media dan Komunikasi, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Baharuddin Latif. (1983). *Krisis Filem Melayu*. Selangor: Insular Publishing House.
- Botting, F. (1996). *Gothic*. London: Routledge.
- Box Office Mojo. (2016). Malaysia Yearly Box Office. <http://www.boxofficemojo.com/intl/malaysia/yearly/?yr=2015&p=.htm> [4 Oktober 2016]
- Dirks, T. 2011. Film Genres: Origins & Types. <http://www.filmsite.org/filmgenres.html> [4 April 2015]
- Dirks, T. (2011). The history of film the 1930s the talkies, the growth of the studios, and 'The Golden Age of Hollywood' Part 3. *Film Site*. <http://www.filmsite.org/30sintro3.html> [6 April 2016]

- Ellis, J. C. & Virginia, W.W. (2002). *A History of Film*. Boston: Allyn and Bacon.
- Ellis, J. C. (1979). *A history of film*. United States: Allyn and Bacon
- Gelder, K. (2000). *The horror reader*. London: Routledge
- Ghazali Darusalam. (1998). *Dakwah Islam dan ideologi Barat*. Kuala Lumpur: Utusan Pub.
- Grant, B. K. (2010). Screams on Screens: Paradigms of Horror. *Loading*. 4(6).
<http://journals.sfu.ca/loading/index.php/loading/article/viewFile/85/82> [3 March 2015]
- Hall, S. (1997). *Representation: cultural representations and signifying practices*. London: Sage
- Hamzah Hussin. (2004). *Memoir Hamzah Hussin: Dari keris filem ke studio merdeka*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Hassan Abd. Mutalib. (2013). *Malayan cinema in a bottle*. Selangor: Orange Dove Sdn Bhd.
- Hatta Azad Khan. (1997). *The Malay cinema*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia
- Heide, W. V. D. (2002). *Malaysian cinema Asian film*. Amsterdam: Amsterdam University Press
- Hutching, P. (1993). *Hammer and beyond: The British horror film*. New York: Manchester University Press.
- Jamaluddin Aziz & Azlina Asaari. (2014). *Saka and the abject: masculine dominance, the Mother and contemporary Malay horror films*. *AJWS* 20(1): 71-92
- Jamaluddin Aziz, Arina Anis Azlan & Abdul Latiff Ahmad. (2011). Characterisation and leitmotif: archetypal imageries in Malaysian festival TV advertisements. *Jurnal Komunikasi* 27 (2): 47-58.
- Jamaluddin Aziz. (2012). *Transgressing Women: Space and the Body in Contemporary Noir Thrillers*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Jamaluddin Aziz. (2014). In Conversation: Dain Said on Bunohan, Creative Filmmaking and the Malaysian Film Industry. *Wacana Seni: Journal of Arts Discourse* 13: 85-95.
- Jancovich, M. (1992). *Horror*. London: Batsford
- Jewell, R. B. (2007). *The golden age of cinema: Hollywood, 1929-1945*. United States: Wiley-Blackwell

- Jins Shamsudin. (2014). *Filem Melayu: Citra Budaya dan Rakaman Sejarah*. Sintok: Penerbit Universiti Utara Malaysia.
- Jones, D. (2002). *Horror: A Thematic History in Fiction and Film*. United Kingdom: Arnold Publishers.
- Jung, C. G. (1981). *The archetypes and the collective unconscious*. New Jersey: Princeton University Press.
- King, S. (2011). *Danse macabre*. New York: Simon and Schuster.
- Kracauer, S. (1960). *Theory of Film: The Redemption of Physical Reality*. United Kingdom: Princeton University Press
- Lent, J. A. (1990). *The Asian film industry*. Austin: University of Texas Press.
- Lovecraft, H. P. (1988). *Supernatural Horror in Literature*. <http://gaslight.mtroyal.ab.ca/superhor.htm> [4 Dec 2014]
- M. Amin & Wahba. (1998). *Layar perak dan sejarahnya*. Shah Alam: Fajar Bakti
- Marx, K. & Engels, F. (1970). *The German ideology*. New York: International Publishers Co.
- McQuail, D. (2000). *McQuail's: Mass Communication Theory*. London: SAGE Publications
- Mohd. Nasif Badruddin. (2007). Nostalgia Filem Seram Pertama. *Harian Metro*, 29 Ogos: 4
- Norman Yussof. (2013). *Contemporary Malaysian Cinema: Genre, Gender and Temporality*. Tesis Ph.D. Faculty of Arts and Social Sciences, University of Sydney.
- Perbadanan Kemajuan Filem Nasional Malaysia (Finas). (2016). *Industri: Tayangan Filem Cereka 2008-2015*. <http://www.finas.gov.my/index.php?mod=industry&sub=cereka> [4 Oktober 2016]
- Prince, S. R. (2004). *Movie and meaning: an introduction to film*. New Jersey: Pearson
- Razdan Mazlan. (2009). Jangan Mudah Hukum Penerbit Filem Seram. *Berita Harian*. 28 Oktober: 1
- Ridzuan Abdul Rahman. (2015). Seram sepanjang zaman. *Harian Metro*. 31 Jan. <http://www.hmetro.com.my/node/27472> [25 Mac 2015]
- Ryan, M. D. (2008). *A dark world: Anatomy of Australian horror films*. Tesis Ph.D. Queensland University of Technology.

- Syed Hussein Alatas. (1977). *The myth of the lazy native: a study of the image of the Malays, Filipinos and Javanese from the 16th to 20th century and its function in the ideology of colonial capitalism*. United Kingdom: Frank Cass and Company Ltd.
- Taylor, T. (2008). Spirit Photography: It's strange & Controversial History. *The Haunted Museum: The Historic & Haunted Guide to The Supernatural*. http://www.prairieghosts.com/ph_history.html [04 Mac 2017]
- White, A. (2014). Film Is Art, Television Is a Medium. *The New York Times*. 3 April. <http://www.nytimes.com/roomfordebate/2014/04/03/television-tests-tinseltown/film-is-art-television-is-a-medium> [20 April 2015]
- White, T. R. (1996). Historical poetics, Malaysian cinema and the Japanese occupation. *Kinema* 6: 5-27
- White, T. R. (1997). Pontianaks, P. Ramlee, and Islam: the cinema of Malaysia. *The Arts* 4: 1-11
- Williams, L. (1996). When the woman looks. Dlm. Grant, B. K. *The dread of difference: gender and the horror film*, hlm. 15-34. United States of America: University of Texas Press.
- Wood, R. (1979). An introduction to the American Horror Film. Dlm. Wood, R. & Lippe, R. *The American nightmare: essays on the horror film*, hlm. 25-32. Toronto: Festival of festivals
- Wood, R. (2002). The American nightmare: Horror in the 70's. Dlm. Mark Joncovich. *Horror, the film reader*, hlm. 25-32. London: Routledge.
- Wood, R. (2004). Foreword: "What lies beneath?". Dlm. Schneider, Steven J. *Horror film and psychoanalysis: Freud's worst nightmare*, hlm. xiii-xviii. New York: Cambridge University Press.
- Worland, R. (2007). *The horror film: An introduction*. Malden, MA: Blackwell.

Azlina Asaari adalah calon Doktor Falsafah di Pusat Pengajian Media dan Komunikasi, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia. Beliau boleh dihubungi di alamat lynasari@gmail.com.

Prof Madya Dr. Jamaludin Aziz adalah pensyarah di Pusat Pengajian Media dan Komunikasi, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia. Bidang kepakaran beliau ialah media, budaya dan gender. Buku beliau bertajuk Transgressing Women: Space and the Body in Contemporary Noir Thrillers (2012) telah di terbitkan oleh Cambridge Scholars Publishing. Beliau telah dipinjamkan ke Kementerian Pembangunan Wanita, Keluarga dan Masyarakat sebagai Pakar Gender pertama menjawat jawatan tersebut di Malaysia. Beliau boleh dihubungi di jaywalk@ukm.edu.my.